

Ehhez sok szó férne, s egy bizonyos oldalon jónak látják mosakodni. Mi sem bolygatjuk tovább ez ügyet, azt mondva rá még egyszer, a mit lapunk decz. 30-iki számának vezércikkében mondott: mily fejlemények, fordulatok hatottak az eredményél közre, tudjuk bár, de azok részletezését a bevégzett tény után fölöslegesnek találjuk.

Vigasztalhatjuk magunkat azzal, hogy más is járt már így. Arad mindent elkövetett, hogy az 1848–1849-iki szabadságharcz múzeumát oda tegyék át, mint a legilöbb helyre. Nem érhetett czélt. Budapest, vagy mondjuk, a budapestiek erősebbek voltak.

Senki se higgye, hogy a harmadik egyetem kérdésébe ilyen szempontok belé nem játszanak, ... még nagyobb mértékben.

Csak mindent Budapestre! Pedig nekünk vidéki városoknak nemcsak dohángyár, hanem szellemi tőke is kellene.”²

Tehát az érsek könyvvásárlási terve kudarcba fulladt. Az 1793-ban Eszterházy Károly püspök által alapított könyvtár szegényebb lett egy nagy értékű gyűjteménnyel. Az igazsághoz tartozik azonban annak kimondása, hogy jobb helyen van a néhai kormányzó bibliotékája az Országos Széchényi Könyvtárban, azon praktikus okból kifolyólag, hogy annak darabjai az ország központjában jobban elérhetőek a kutatók számára, mint a vidéki Eger városban. Ennek nem mond ellent az a közismert tény sem, hogy 1867 óta Mikes Kelemen *Törökországi Leveleinek* eredeti kéziratát az Egri Főegyházmegyei Könyvtár őrzi. Az utóbbi esetben csak egy darab bekötött vastag kéziratról van ugyanis szó, míg Kossuth Lajos könyvtára esetében 4299 darab könyvről.

SZECSKÓ KÁROLY

A *Mai enciklopédia „asztalfiókbeli példánya”*. Gáspár Zoltánnak (1901–1945), a *Szép Szó* utolsó szerkesztőjének, a jeles „urbánus” publicistának¹ kéziratosa hagyatéka megsemmisült. Könyvtára azonban – hogy, hogy nem – lényegében sértetlenül megmaradt, s özevgye révén Szegedre, a JATE Magyar Irodalomtörténeti Tanszékeinek könyvtárába került. A gyűjteményt az egyetem különgyűjteményként kezeli, s a könyvek így együtt, összetartozásukat megőrizve számos tanulsággal szolgálnak. A könyvanyag összetételének elemzése például fényt vethet Gáspár érdeklődésének irányaira, a neki dedikált könyvek² számbavétele kapcsolatainak körére, egy-egy példány pedig önmagában is beszédes. Most, mintegy figyelemfölvívásként, a Gáspár-könyvtár egyik unikális példányát mutatom be, hiszen ennek – túl a könyvészeti érdekességeken – gondolkodástörténeti hozadéka is jelentős.

A szóban forgó kötet a Gáspár Zoltán s két társa szerkesztette *Mai enciklopédia* (1941) „asztalfiókbeli példánya”, amelyet a könyv kefelevonataiból és saját gépiratos kiegészítéseiből és kommentárjaiból Gáspár szerkesztett össze. (A kefelevonatokot papírra ragasztotta, a megfelelő helyekre pedig kommentárokat gépelt s az egészet bekötötte.) Ez a példány így írható le:

[1]: MAI / ENCIKLOPÉDIA / Szerkesztették / Csetényi József[,] Erdődy Elek / Gáspár Zoltán / Liber kiadás

² Egri Híradó 1894. jan. 6. 2. sz. 1–2.

¹ Gáspárról l. LENGYEL András: *Útkeresések*. Bp. 1990. 375–446., AGÁRDI Péter: *Torlóddó múlt. József Attila és kortársai*. Bp. 1995. 106–121.

² Vö. LENGYEL András: *Gáspár Zoltán irodalmi kapcsolathálózata*. Könyvtára dedikált köteteknek történeti-szociológiai elemzése. = Irodalom- és Művészettörténeti Tanulmányok / Studia Historiae Literarum et Artium 1. Szerk. LENGYEL András. Szeged, 1997. 23–48.

- [2]: *üres*
 3–4: G.Z.: A mai Enciklopédia [...]; *gépelt szöveg*
 5: Előszó; *nyomatott szöveg*
 6: *üres*
 7: [Az Előszó folytatása és befejezése; a nyomtatott aláírás – A szerkesztőbizottság – alatt géppel írva: Gáspár Zoltán]
 8: *üres*
 9–27: [A címszók és szerzőik felsorolása]
 28: [Az életrajzi cikkek szerzőinek fölsorolása]
 29–73: [A kicenzúrázott és megcsonkított szócikkek eredeti kefelevonata, ábécérendben]
 74skk: [Az enciklopédia nyomtatott szócikkei]

E példány teljes szövege természetesen itt nem adható közre, jóllehet – kivált a kicenzúrázott szócikkanyag – nagyon is megérdemelné a közzétételt. A 3–4. oldalon lévő, a *Mai enciklopédia* létrejöttéről tájékoztató szöveg, s a szócikkek szerzőit azonosító lista azonban mindenképp ide kívánkozik.

A kommentár ez:

A MAI ENCIKLOPÉDIA nyomtatott példányának két hiányosságát pótolja és adja emlékeztetőül ez az asztalfiókbeli példány az elkövetkező jobb időknek, amikor ez a kis szótár, amely így is a magyar haladó társadalomtudományi törekvések egyetlen derengő kis mécsvilága volt egy gonosz kor pincsesötétségében, alapjául és kiindulópontjául, sőt mindjárt első vázlatául és kötetekre bővíthető sommájául szolgálhat egy nagy társadalomtudományi enciklopédiának, az Európába ötvözött magyarság, a rendezett haladás, a szabadság és társadalmi igazságosság szolgálatában.

A szerzői névtelenséget ezúttal nem egy lehetséges lexikon-szerkesztői felfogás indokolta, hanem egy bizonyos törvény³ arányszám-méretező „bölcssége” kényszerítette reánk. A füzet első részében közölt névsor azt a célt szolgálja, hogy elvi álláspontokat írják személyes hitelével is tanúsítson.

A második részben következnek egymás után azok a cikkek, amelyeket a cenzúra megcsonkított vagy éppen törölt. Ilyen értelemben való sorsukat a megfelelő aláhúzás jelzi.

G. Z.

A címszók szerzőit azonosító lista

	A		
Actio Catholica	Kósa János	Anti-komintern	Vághidi Ferenc
Adóerkölcs	K. Havas Géza	Aranyalap	Major Róbert
Adórendszerek	Major Róbert	Arisztokrácia	Szirtes Andor
Aggregényadó	K. Havas Géza	Aszfaltiprodalom	K. Havas Géza
Agrárizmus	Major Róbert	Asszimiláció	K. Havas Géza
Agrárröllő	K. Havas Géza	Álcázás	Gáspár Zoltán
Akna	Kásztel András	Állam	Ries István
Alkotmány	Gáspár Zoltán	~~Államcsíny~~	Szirtes Andor
Alkotmányvédelem	Gáspár Zoltán	~~Államférfi~~	Mónus Ervin
Anarchizmus	K. Havas Géza	Államháztartás	Major Róbert
		Állami beavatkozás	K. Havas Géza

³ Gáspár Zoltán itt az úgynevezett zsidótörvényekre utal, amelyek – több lépcsőben – a zsidóknak „minősülő” munkatársak sajtóbeli jelenlétét is behatárolták.

Állampolgárság	Gáspár Zoltán	Falukutatás	K. Havas Géza
Államszocializmus	Mónus Ervin	Fasizmus	Gáspár Zoltán
Árja	Gáspár Zoltán	Federal Reserve Banks	Major Róbert
Árszabályozás	Major Róbert	Fejlődéstan	Szóllósi Henrik
		Felderítő repülőgépek	Gáspár Zoltán
	B	Fellendítés	Major Róbert
Bankok	Major Róbert	Feminizmus	Kéthly Anna
Baumgarten-díj	Gáspár Zoltán	Feudalizmus	Mónus Ervin
Békeszerződések	Vághidi Ferenc	Fogalomtisztazás	K. Havas Géza
Bolsevizmus	Szirtes Andor	Fordizmus	K. Havas Géza
Bombázó repülőgépek	Gáspár Zoltán	Forradalom	Gáspár Zoltán
Burzsoázia	Mónus Ervin	Földadó	K. Havas Géza
Bürokrácia	Csetényi József	Földjáradék	Major Róbert
		Földreform	K. Havas Géza
	C	Franciaország új rendje	Gáspár Zoltán
Carnegie-alapítvány	Mónus Ervin		
Carta del Lavoro	Major Róbert		G
Cash and carry	Major Róbert	Gazdasági válság	Major Róbert
Célvagyon	Gáspár Zoltán	Geopolitika	Major Róbert
Cionizmus	Barrabás Tibor	Georgeizmus	K. Havas Géza
Cirkáló	Kásztel András	Géppuska	Gáspár Zoltán
Comité des Forges	Vághidi Ferenc	Gondolatszabadság	Szolnoki István
Családi munkabér	K. Havas Géza		
Családvédelem	Kéthly Anna		GY
Csatahajó	Kásztel András	Gyarmat	Major Róbert
Cselédtörvények	Major Róbert	Gyors csapatok	Gáspár Zoltán
	D		H
Demagógia	K. Havas Géza	Hadihajó	Kásztel András
Demokrácia	Gáspár Zoltán	Hadiipar	Vághidi Ferenc
Diktatúra	Ries István	Hailé Szelasszié	Gáspár Zoltán
Dominium	Gáspár Zoltán	Hajókaraván	Kásztel András
		Haladás	Szóllós Henrik
	E	Harcokosi	Gáspár Zoltán
Egyéni jogok	K. Havas Géza	Harmadik Birodalom	Gáspár Zoltán
Egyke	K. Havas Géza	Háromhatalmi Egyezmény	Gáspár Zoltán
Egykéz	Csetényi József	Heimwehr	Gáspár Zoltán
Ejtőernyős vadászok	Gáspár Zoltán	Heroikus világnézet	Gáspár Zoltán
Elfajzott művészet	Pogány Ö. Gábor	Higiénia	Szóllós Henrik
Emberi Jogok Ligája	Mónus Ervin	Hitbizomány	K. Havas Géza
Emigráció	Kósa János	Hitelpolitika	Major Róbert
Erődrendszerek	Kásztel András	Humanizmus	Erdődy Elek
Erőszak	Ries István		
Esszéizmus	Pogány Ö. Gábor		I
Eugenika	Szóllósi Henrik	Ideológiák	Szolnoki István
Élettér	Major Róbert	Ifjúsági mozgalmak	Máté Iván
	F	Imperializmus	Mónus Ervin
Fabianizmus	K. Havas Géza	Infláció	K. Havas Géza
Fajelmélet	Szóllósi Henrik	Ipari forradalom	Mónus Ervin
Falu	Kósa János	Írástudatlanság	Földes Ferenc
Falu és város	Gáspár Zoltán	Író és politika	Erdődy Elek
		Írói erkölcs	Erdődy Elek

	J		Légi gyalogság	Gáspár Zoltán
Járadékirtok		K. Havas Géza	Légi haderő	Gáspár Zoltán
Jegybankok		Major Róbert	Légvédelem	Gáspár Zoltán
Jóváétel		Major Róbert	Légvédelmi tűzértség	Gáspár Zoltán
Jövedelemeloszlás		Major Róbert	Liberális szocializmus	Gáspár Zoltán
	K		Liberalizmus	Gáspár Zoltán
Kamatpolitika		Csetényi József	Lövegek	Gáspár Zoltán
Kamatrabság		Major Róbert	Lövészárak	Gáspár Zoltán
Kapitalizmus		Mónus Ervin	Löelemek	Gáspár Zoltán
Kartell		K. Havas Géza		
Kereskedelempolitika		Csetényi József	M	
Keresztény szocializmus		Kósa János	Machiavellizmus	Kósa János
Kétszáz család		Vághidi Ferenc	Magántulajdon	K. Havas Géza
Kisbirtok		Major Róbert	Magyar nemzeti művészet	Erdődy Elek
Kivándorlás		Major Róbert	Magyar nemzeti szocializmus	Gáspár Zoltán
Klerikális		Kósa János	Magyar norma	Kósa János
Klíring-szerződés		Csetényi József	Manchasterizmus	K. Havas Géza
Kolchosz – szovhoz		Mónus Ervin	Mandátumos területek	Gáspár Zoltán
Kollektív biztonság		Gáspár Zoltán	Marxizmus	Mónus Ervin
Kollektív felelősség		K. Havas Géza	Megszolgáltatlan jövedelem	K. Havas Géza
Kollektívizmus		Mónus Ervin	Mélymagyarság	Gáspár Zoltán
Kommunizmus		Gáspár Zoltán	Mi a magyar?	K. Havas Géza
Koncessziós területek		Gáspár Zoltán	Modern lélektan	Dénes Lajos
Konjunktúra		Major Róbert	Monopólium	K. Havas Géza
Konzervatív		Kósa János	Monroe-elv	Gál Andor
Korporációs állam		Tamássi György	Motoros tűzértség	Gáspár Zoltán
Korrupció		Mónus Ervin	Mufti	Vághidi Ferenc
Könyvtárpolitika		Kőhalmi Béla	Munkanélküli jövedelem	Major Róbert
Középeurópa		Szirtes Andor	Munkanélküli segély	Mónus Ervin
Középosztály		Reitzer Béla	Munkanélküliség	Mónus Ervin
Közgazdasági kuruzslók		Major Róbert	Munkaszolgálat	Major Róbert
Közgazdasági tevékenység		Gáspár Zoltán	Műbenzin	Vághidi Ferenc
Közigazgatás racionalizálása		Gáspár Zoltán		
Közmunkák költségei		K. Havas Géza	N	
Községi kultúrpolitika		Kőhalmi Béla	Nacionalizmus	Gáspár Zoltán
Közterhek		Major Róbert	Nagybirtok	Kósa János
Köztulajdon		K. Havas Géza	Nemzet	Gáspár Zoltán
Közüzem		K. Havas Géza	Nemzeti jövedelem	Major Róbert
Kőolaj		Vághidi Ferenc	Nemzetiségi kérdés	Gáspár Zoltán
Kultúrpeszimizmus		Szolnoki István	Nemzeti szocializmus	Gáspár Zoltán
Kuomintang		Gosztonyi Lajos	Nemzeti vagyon	Major Róbert
Külföldi némettség		Kósa János	Nemzetközi Munkaügyi Hivatal	Mónus Ervin
	L		Nemzetköziség	Major Róbert
Lassújárátú repülőgépek		Gáspár Zoltán	Neobarokk	Gáspár Zoltán
Lával		Vághidi Ferenc	New Deal	Major Róbert
Leértékelés		Major Róbert	Néparcvonaj	Kásztel András
Land and lease		Gál Andor	Népbetegség	Szöllős Henrik
Leninizmus		Szirtes Andor	Népszerűcsere	Major Róbert
Léggömbzár		Gáspár Zoltán	Népművészet	Pogány Ö. Gábor
Légibombák		Gáspár Zoltán	Népsűrűség	Major Róbert
			Népfőiskola	K. Havas Géza

Totális légi háború	Gáspár Zoltán		V	Gáspár Zoltán
Többéves tervek	Major Róbert	Vadászrepülőgépek		Kósa János
Többségi elv	K. Havas Géza	Vallásszabadság		Major Róbert
Történelmi materializmus	Mónus Ervin	Valuta		Mónus Ervin
Törzsökös magyarok	Gáspár Zoltán	Vasbértörvény		Gáspár Zoltán
Tőke	Mónus Ervin	Vasgárda		Gáspár Zoltán
Tőke kivétel	Major Róbert	Vasúti tűzértség		Gáspár Zoltán
Tőzsde	Major Róbert	Vállalkozási szabadság		K. Havas Géza
Trockizmus	Szirtes Andor	Választójog		Gáspár Zoltán
Tröszt	Reitzer Béla	Város		Kósa János
Tudománypolitika	Kósa János	Városbaözellés		Gáspár Zoltán
Túltermelés	K. Havas Géza	Várospolitikai		Major Róbert
		Világbirodalom		Világbirodalom [!]
		Világnézet		Kósa János
		<u>Vezéri elv</u>		Szolnoki István
	U			
Új középkor	Szolnoki István			
Új közgazdasági elméletek	Major Róbert			
Új pogányság	Kósa János		Z	
Univerzalizmus	Major Róbert	Zártszám-rendszer		K. Havas Géza
Urbánus irodalom	K. Havas Géza			
Utópia	Utópia [!]			

* * *

A „Reformnemzedék”
címszóból a régi R.-ről szóló rész

Barrabás T.,
az új „R.”-ről szóló pedig
Gáspár Zoltán munkája

* * *

Az életrajzi cikkek szerzői

Erdődy Elek	Gosztonyi Lajos
Janovics András	Kásztel András
Nádor Jenő	Vághidi Ferenc

Rónai Mihály András

Az enciklopédia szerzőinek ez az azonosítása több szempontból is érdekes. Egyrészt, e lista révén az egyes szócikk-írók munkásságához kapunk új adalékokat, s egy-egy életmű olykor számos tétellel gyarapodik. Így jónéhány érdekes, de kevésbé ismert pálya (pl. K. Havas Géza, Szirtes Andor, Reitzer Béla) válik jobban megismerhetővé. Másrészt, e lista birtokában fölmérhető az az értelmiségi kör, amely az enciklopédiát megalkotta. Márpedig a *Mai enciklopédia* a magyar lexikon- és enciklopédia-kiadás történetének figyelemre méltó darabja. Jelentőségét természetesen nem terjedelme, extenzív „teljessége” adja, hiszen a kötet viszonylag kis terjedelmű, szócikkei pedig többnyire rövidke. Jelentősége inkább nézőpontjából, egy jól körülírható gondolkodástörténeti irány képviselőiből fakad. A *Mai enciklopédia* ugyanis, szembeszegülve a kor uralkodó „szellemével”, egy határozott baloldali, de következetesen demokratikus pozícióból tekintette át a kor – nagyjából a megjelenést megelőző negyedszázad – új fejleményeit. A szócikkek hangvétele, persze, hangsúlyozottan tárgyyszerű, maguk a szócikkek pedig leíró jellegűek, de a címszók megválasztása és az anyag csoportosítása önmagáért beszél. Itt, egy enciklopédikus áttekintés keretében az új (mára természetesen már „történelmivé” vált) tendenciák kritikai földolgozása történt meg – sok vonatkozásban először, s (ilyen nézőpontból) hosszú ideig utoljára. A kötet egésze,

persze, ma már gondolkodástörténeti dokumentum; arról beszél, hogyan látta a világ dolgait egy margóra szorított, de jelentős intellektuális potenciált képviselő értelmiségi kör. De – s ez is hangsúlyozandó – a kötet mégsem mindenestül pusztán dokumentum. Egyes indíttatásai és szempontjai ma is elevenek, sőt ösztönzőek.

LENGYEL ANDRÁS

Az úgynevezett modenai kódexekről az Ujság 1927-es évfolyamában. A *Magyar Könyvszemle* hasábjain nemrég szó esett a korvinakutatók egyik különös fejezetéről, az úgynevezett modenai kódexek visszaszerzéséről.¹ Másirányú kutatásokat folytatva bukkantam rá az *Ujság* című lap 1927-es évfolyamának hasábjain e kódexek Magyarországra érkezéséről szóló tudósításokra.² A modenai kódexekkel kapcsolatos szakirodalom már szinte minden oldalról körbejárta és bemutatta a két korvina kalandos „vándorlásait” Rómer Flóris figyelemfelkeltő cikkétől kezdve³ Csontos János sokrétű kutatásain és a bécsi Udvari Könyvtártól való megszerzésre tett sikeres kísérletén keresztül⁴ Waldapfel Eszternek a kódexek 1919 és 1927 közötti – nem utolsó sorban az akkori politikai helyzet által befolyásolt – sorsát feltáró tanulmányáig.⁵

Az *Ujság* című, Tisza Istvánhoz közelálló napilapot 1903-ban Gajári Ödön alapította. A főszerkesztő mellett a kezdetekben olyan kiemelkedő munkatársak dolgoztak, mint Herczeg Ferenc és Mikszáth Kálmán, Kenedi Géza, Kóbor Tamás és Kozma Andor. A lap példányszáma 1910-re elérte az 58 ezret.⁶ Gajári 1919-ben bekövetkezett halála után a szerkesztést Ágai Béla és Kóbor Tamás vették

¹ SZECSKÓ Károly: *Egri adalékok az úgynevezett modenai kódexek visszaszerzésének történetéhez.* = Magyar Könyvszemle 1995. 438–440.

² A lap címével kapcsolatosan megosztott a szakirodalom, gyakrabban használják ugyan az „Az Ujság” elnevezést, de Róna Lajos visszaemlékezéseiből kiderül, hogy 1925. pünkösdjén Rakovszky Iván akkori belügyminiszter a Somogyi-Bacsó ügy egy vallomási jegyzőkönyvének közlése miatt kormányzósértés és tiltott közlés címén beszüntette „Az Ujság” megjelenését. A betiltás és szüneteltetés 1925. június 6-tól július 11-ig tartott, azonban ekkor sem „Az Ujság” újra való megjelenetésére, hanem egy új lap, az „Ujság” indítására kaptak engedélyt. „Ujság a címe és nyilván marad is, az új néven is a régi, nagy tradíciók hiv. szolgálatában.” L. RÓNA Lajos: *Az Ujság alapítása, fölvirágzása és gárdája.* = R. L.: *Harminc év az újságírói pályán.* II. Bp. 1930. 414.

³ RÓMER Flóris: *A Corvina ügyében tett újabb vizsgálatról.* = A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője 1868. febr. 3. 39–40.

⁴ CSONTOSI János: *Két modenai Corvin-kódex története.* = Magyar Könyvszemle 1891. 81–116., 232–263. E kétrészes cikk dokumentumokkal, irattári anyagokkal alátámasztott összefoglalása a Modenából ajándékba érkezett korvinnak addigi történetének. Azonban Csontos korábbi *Magyar Könyvszemle*-beli cikkei is gyakran érintették ezt a témát, bár – rendkívül jó „politikai érzékkel” – sohasem említve a legfontosabbat: azt, hogy a megajándékozott a Magyar Nemzeti Múzeum és nem a bécsi Udvari Könyvtár. L. pl. Cs. J.: *Külföldi mozgalmak a Corvina-irodalom terén.* = Magyar Könyvszemle 1878. 201–224.; Cs. J.: *Latin Corvin-codexek bibliographiai jegyzéke.* = Magyar Könyvszemle 1881. 137–176.; Cs. J.: *A budapesti országos könyvkiállítás.* = Magyar Könyvszemle 1882. 142–156., 357–370.; Cs. J.: *A bécsi udvari könyvtár hazai vonatkozású kéziratai.* = Magyar Könyvszemle 1884. 302–303.

⁵ WALDAPFEL Eszter: *Rendi kísérletek a külföldre került korvinnak visszaszerzésére.* = Magyar Könyvszemle 1967. 113–125., ezen belül konkrétan a modenai kódexekről: 120–124.

⁶ BUZINKAY Géza: *Kis magyar sajtótörténet.* Bp., Haza és Haladás Alapítvány, 1993. 93., 98.; KÓKAY György–BUZINKAY Géza–MURÁNYI Gábor: *A magyar sajtó története.* Bp. MŰOSZ–Bálint György Újságíró-iskola, 1994. 163., 171.